

Onderwijsprofessionals voor de toekomst

meesterschap

Dit is een uitgave van de samenwerkende educatieve faculteiten van Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Inholland, Hogeschool Utrecht en Windesheim.

12 Opleiders
blij met intensieve
samenwerking

8 “Ik zou de kennis die er bij de vier educatieve faculteiten is graag willen verzamelen.”

woord vooraf

Goed onderwijs is topsport

Wie de top wil bereiken heeft een optimale combinatie van vakmanschap, passie en uithoudingsvermogen nodig. In dit magazine laten we zien hoe de vier samenwerkende educatieve faculteiten daaraan werken. In 2009 presenteerden de directeuren van vier grote educatieve faculteiten hun brochure *Bouwstenen voor opleiden* waarin zij hun visie op het onderwijs van de toekomst en de rol van de lerarenopleidingen onder woorden brachten.

Sindsdien heeft het partnerschap steeds steviger vorm gekregen, wordt er gewerkt aan concrete nieuwe opleidings- en onderzoeksinitiatieven en hebben de ideeën van de vier faculteiten breed weerklank gevonden.

In dit magazine leest u over de vorderingen die de samenwerkende educatieve faculteiten de afgelopen twee jaar hebben gemaakt en de ambities die zij willen realiseren: de werkgroepen die gezamenlijk onderwijs ontwikkelen, de lectoren op het gebied van vakdidactiek die kenniskringen met participatie uit de verschillende faculteiten gaan opzetten, de debatten waarin de belangrijke thema's voor het onderwijs van de toekomst zijn neergezet en in intensieve dialoog gebracht met onderwijspartners, politiek en de maatschappelijke omgeving.

Ik wens u veel leesplezier en inspiratie om te werken aan onderwijs als topsport.

Jan Doelman

Projectleider samenwerkende educatieve faculteiten.

“Wie de top wil bereiken heeft een optimale combinatie van vakmanschap, passie en uithoudingsvermogen nodig.”

inhoud

4

Onderwijsprofessionals voor de toekomst

6

Samenwerking als basis voor leven lang leren

8

Lectoren op zoek naar excellente vakdidactiek

12

Docenten blij met intensieve samenwerking

14

Levendige uitwisseling van standpunten

16

Helikopterview van de expert hard nodig in het beroepsonderwijs

18

Master Leraar Economie combineert goede van twee werelden

19

Hogeschool als partner in stedelijk onderwijsbeleid

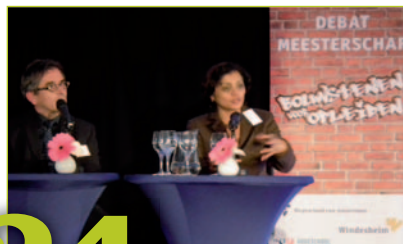
20

Zoeken naar de perfecte mix van inhoud, didactiek en ICT

22

Excellente docenten als kopgroep voor het peloton

24

Levendige debatten meesterschap, kennisdeling en partnerschap

colofon

Dit magazine is een uitgave van de samenwerkende educatieve faculteiten van Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Inholland, Hogeschool Utrecht en Windesheim. **Redactie:** Werkgroep Communicatie educatieve faculteiten **Teksten:** Frans Weeber en Jan Doelman **Productie:** Odrie Communicatie, Culemborg **Vormgeving:** Vandermeer visuele communicatie, Culemborg **Fotografie:** Ingo Gotz (portretfoto's), Bart Versteeg (pag. 23), Frank Peek (pag. 24) **Druk:** SMG groep, Hasselt **April 2012**

Windesheim

inholland hogeschool

 Hogeschool van Amsterdam

 HOGESCHOOL UTRECHT

Onderwijsprofessionals voor de toekomst

Als directeuren van vier educatieve faculteiten troffen we elkaar in 2008 bij een etentje en herkenden gedeelde ambities en zorgen. Sindsdien hebben we met veel collega's binnen en buiten onze organisaties gewerkt aan en gepraat over onze bijdrage aan versterking van het onderwijs.

Wat is nu eigenlijk het probleem?

En belangrijker nog: wie weet de oplossing?

Nederland wil topkwaliteit onderwijs: de kenniseconomie, de noodzaak van innovatie in alle sectoren, iedereen weet dat dat allemaal alleen maar op gang komt als het onderwijs vanaf groep één tot en met de professionalisering van 50-plussers op alle niveaus het beste biedt wat er in onze wereld te vinden is.

Het heft in handen nemen

Iedereen weet ook dat dé succesfactor voor goed onderwijs de goede leraar is, zowel in de scholen als in de lerarenopleidingen. Om te beginnen in de klas, in het primaire proces met leerlingen in alle verschillende soorten en maten, daar waar kennis en pedagogisch klimaat alles bepalend zijn. En vervolgens dus ook in de lerarenopleiding, in de begeleiding van een stage, in de coaching en beoordeling van een afstudeeronderzoek, in de feedback op chatgroepen in een digitale leeromgeving, in het ontwerp van de perfecte voortgangstoets, in de vertaling van *state-of-the-art* vakkennis naar didactiek die werkt: de leraar maakt het verschil.

Niemand weet dat beter dan de leraar zelf, en de schoolleider, en de lerarenopleider. En daarom wordt het tijd dat deze professionals zich niet meer beperken tot wat anderen over hen zeggen en voor hen bedenken, maar zelf het heft in handen nemen. De vier samenwerkende educatieve faculteiten hebben daarin met energie en ambitie het voortouw genomen. Wij weten dat het onderwijs niet meer gediend is bij versnippering en concurrentie. We willen dan ook zowel de politiek als de onderwijssector oproepen om de leraren en de lerarenopleiders zelf aan het roer te zetten.

Kwaliteit door samenwerking

Wij voelen ons (mede)verantwoordelijk voor een goede doorlopende leerlijn: van primair tot hoger onderwijs en in het perspectief van leven lang ontwikkelen en leren.

In ons onderwijs moet het leren van studenten centraal staan, uitdrukkelijk gekleurd door het perspectief van hun toekomstige beroepsopdracht als leraar. Vak en didactiek staan centraal, maar een leraar moet ook pedagogisch

goed zijn en weten wat hij doet en waaruit dat blijkt. Krachtig onderwijs wordt bepaald door professionele docenten, die in staat zijn en in staat gesteld worden om te

doen wat er van hen verwacht wordt, namelijk het beste uit leerlingen te halen. Onze opdracht is om de voorwaarden te scheppen waaronder de beginnende en de gevorderde leraren dit kunnen leveren. Daar is steeds doorgaande ontwikkeling en professionalisering en voortdurende reflectie op de onderwijspraktijk voor nodig. Onze inzet is dan ook, net als die van de Onderwijsraad: elke meester een master! We denken dat samenwerking tussen opleidingen voor verschillende sectoren hierbij helpt. Dit betekent onder andere meer samenhang en samenwerking tussen opleidingen voor

basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs, maar ook tussen hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs en tussen opleidingen en scholen. We willen meer diversiteit in studieroutes en meer recht doen aan leerstijlen, regionale context, leeftijdsfase van studenten en de leerwerkplek.

Het diploma van de lerarenopleiding moet een – boven elke twijfel verheven – gegarandeerd niveau geven. Wij verbinden ons dus aan de kennisbases voor de lerarenopleidingen en aan gezamenlijke toetsing. Wat ons betreft mag het startniveau omhoog. En we bieden het hele pakket: alle bachelors, alle masters, en alle lectoraten die nodig zijn om de lerarenopleidingen op topniveau te krijgen en te houden.

Verskil maken

Als verantwoordelijken van educatieve faculteiten met een gemiddelde omvang van 6.000 studenten worden wij net als vele anderen soms geëeld door de waan van de dag. Ook worden wij overspoeld met ontwikkelingen van buiten, waar we iets mee moeten. Of we willen of niet. Door de samenwerking hebben wij echter steeds sterker de overtuiging dat we ons niet moeten laten afleiden van de doelen die we ons gesteld hebben. Of het beleid van de overheid nu consistent is of niet. Of beleid dat uitgezet is nu voorzien wordt van de noodzakelijke middelen of niet. Wij willen maar één ding: verschil maken voor de toekomst van jongeren, dat wil zeggen hen voorbereiden op een samenleving die complex, dynamisch, onzeker en spannend is. Goede leraren zijn – naast de ouders – degenen, die dat kunnen en doen. Daarvoor moeten zij vakinhoudelijk goed aan de maat zijn en weten wat er nodig is in deze eeuw (en dus kennis hebben van ICT en culturen en talig zijn). Daarnaast is het belangrijk dat zij weten wie zij zelf zijn, waar ze staan en wat hun kracht en zwakte is, en zelf in staat zijn om te gaan met anderen die allemaal verschillend zijn en hun leerlingen leren om datzelfde te doen.

Onze educatieve faculteiten hebben alles wat nodig is om dit te realiseren in huis. En we kunnen al die mogelijkheden alleen ten volle benutten als we echt samenwerken, als waren wij één. Over die ambitie en de manier waarop we proberen haar te realiseren gaat dit magazine. Wij weten dat het nodig is om onze agenda nog even vol te houden. Onze jeugd, onze studenten en onze docenten zijn het waard.

Harry Frantzen (Windesheim)

Marjan Freriks (Hogeschool van Amsterdam)

Cor de Raadt (Inholland)

Dick de Wolff (Hogeschool Utrecht) ■

“Niemand weet dat beter dan de leraar zelf.”

“Iedere meester een master.” Voor de vier samenwerkende educatieve faculteiten zijn het geen loze woorden. Wat in 2009 begon met een initiatief van vier directeuren is uitgegroeid tot een steeds breder gedragen vernieuwingsproject: lectoren zoeken de samenwerking en docenten boeken in werkgroepen de eerste concrete successen. Het perspectief van partnerschap, meesterschap, heterogeniteit en kennisdeling begint zich af te tekenen. Hoe ziet de lerarenopleiding er uit in 2015?

Samenwerking

Samenwerking als basis voor leven lang leren

In samenwerking met het werkveld leiden de educatieve faculteiten goede docenten op, want in een kennissamenleving als de onze hebben leerlingen recht op de beste leraren.

“Zo is er een voortdurende wisselwerking tussen opleiding, professionalisering, onderzoek en schoolontwikkeling.”

De ambitie gaat echter verder, want docenten professionaliseren zich voortdurend, onder andere door masteropleidingen te volgen. Anno 2015 is er een kennisinfrastructuur die dit alles mogelijk maakt. Zo staat onderzoek ten dienste van het onderwijs. Kenniscentra onder leiding van lectoren werken intensief met elkaar samen en geven concreet invulling aan hun partnerschap in kenniskringen, onderzoeksprojecten en in de (academische) opleidingscholen.

Partnerschap

De vier educatieve faculteiten zorgen voor een volledig aanbod bachelors en masters in elke regio. Dat kan door slim

gebruik te maken van de mogelijkheden van e-learning, in combinatie met intensieve vormen van contactonderwijs en begeleiding. Zo kan een docent in het primair onderwijs uit Assen zonder extra veel reistijd een studie volgen in Utrecht. Om de kwaliteit van de opleidingen te waarborgen ontwikkelen de educatieve faculteiten die in nauwe samenspraak met de scholen.

De educatieve faculteiten en de scholen in hun omgeving werken intensief samen in (academische) opleidingsscholen en de meerwaarde van dit partnerschap wordt steeds duidelijker. De school is niet alleen maar een plaats om les te geven, maar is tevens een rijke leeromgeving voor studenten en voor docenten die zich verder willen professionaliseren. Die gebruiken de praktijk om hun didactisch repertoire uit te breiden en doen onderzoek om een bijdrage te leveren aan de schoolontwikkeling. Zo is er een voortdurende samenwerking tussen opleiding, professionalisering, onderzoek en schoolontwikkeling.

Innovatieve spilfunctie

Onderzoeken van de eigen praktijk vormt een belangrijk onderdeel van de masteropleidingen. Masterstudenten voeren praktijkgericht onderzoek uit binnen de eigen werksituatie. Zij dragen bij aan de verbetering van de onderwijspraktijk in het algemeen en op hun eigen school in het bijzonder. Masters nemen in de school taken op zich die bijdragen aan de innovatie en kwaliteitsontwikkeling en die hun eigen lespraktijk overstijgen. Naast onderzoek doen valt te denken aan ontwerpen en ontwikkelen van verbeteringen, bewaken van kwaliteit, leidinggeven aan innovatie- en implementatieprocessen en collega's ondersteunen.

Kenniscentra

De kenniscentra van de educatieve faculteiten werken nauw samen. In de kenniscentra zijn lectoren en onderzoeksdocenten verantwoordelijk voor de wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek. Er wordt onderzoek gedaan naar thema's rond pedagogiek, didactiek, leerprocessen en zorg. Leraren in opleiding participeren in dat onderzoek en leren op die manier de praktijk in de school op een onderzoeksmatige manier te bekijken.

Toen de vier educatieve faculteiten in 2009 voor het eerst hun plannen ontvouwen was het streven naar ontschotting een belangrijke drijfveer. Drie jaar later is er maatschappelijk een breed draagvlak voor de vervlechting van opleiding, onderzoek, professionalisering en schoolontwikkeling. Niet alleen het draagvlak, maar ook de eerste concrete resultaten beginnen anno 2012 zichtbaar te worden. ■

Felbegeerde master, beloning voor intensief studeren

De educatieve faculteiten willen in 2015 het complete palet van bachelor- en masteropleidingen en onderzoek voor het onderwijs 'in huis hebben' en aanbieden daar waar behoefte bestaat. Wat de opleidingen betreft is het concept 'blended learning' een essentieel uitgangspunt: een slimme en flexibele combinatie van leren en onderzoeken op de werkplek, regionale en landelijke conferenties en afstandsonderwijs met gebruik van de elektronische leeromgeving. Aan de hand van het gefingeerde verhaal van Petra Janssen schetsen we een beeld van een masteropleiding in 2015.

Petra Janssen (30 jaar) uit Hardenberg is tweedegraads docent wiskunde. Na zeven jaar voor de klas wil ze graag doorgroeien in haar vak. Ze heeft behoefte aan meer diepgang en wil meer verantwoordelijkheid voor de schoolontwikkeling. De school stimuleert haar om deel te nemen aan een professionele masteropleiding eerstegraads wiskunde. Na een pittige intake met gesprekken over haar motivatie, ambities en studiemogelijkheden en een toets krijgt ze een positief advies: Doen!

De studie omvat zes eenheden en voor elke eenheid zit ze in een vaste studiegroep met een vast tijdschema. Zo'n stok achter de deur is met een drukke baan en een gezin wel zo prettig.

De vakkennis wiskunde maakt ze zich vooral eigen door middel van zelfstudie in de digitale leeromgeving. Ze neemt deel aan het landelijk digitaal discussieplatform en aan de chatgroep van de masterstudenten wiskunde. Daarnaast bezoekt ze conferenties, lezingen en tutorgroepen rond de nieuwste ontwikkelingen in het vak. Het is fijn om les te krijgen van topdocenten en om medestudenten te ontmoeten. Voor vakdidactiek en praktijk vormt Petra met elf anderen een studiegroep. Twee opleiders van de hogeschool begeleiden de studenten bij de verdieping van hun vakdidactische kennis en vaardigheden, met dien verstande dat die studenten daarin zelf voortdurend het voortouw nemen. Zo spreken ze af om bij elkaar op school te gaan kijken. Een derde onderdeel van de studie is het onderzoek. Het traject start met twee verdiepingsdagen over methoden en technieken. Petra wil een onderwerp kiezen waarvan niet alleen zij maar ook haar school wijzer wordt. Ze besluit onderzoek te doen naar de relatie tussen de uitkomsten van de Cito Eindtoets Basisonderwijs en de keuze voor een profiel met wiskunde.

Het is pittig om gemiddeld twintig uur per week te studeren, maar Petra is gemotiveerd genoeg om binnen drie jaar haar studie met succes af te ronden.

Lectoren op zoek naar excellente vakdidactiek

Innovatie vakdidactiek

Het onderzoek naar en de innovatie van de vakdidactiek, de manier waarop lerenden kunnen worden geleid en ondersteund in hun leren in allerlei kennisgebieden, is de kern van de lerarenopleiding maar heeft de laatste decennia te weinig aandacht gekregen. Door lectoren voor didactiek van verschillende kennisgebieden aan te stellen en lerarenopleiders van de verschillende hogescholen aan hun kenniskringen te verbinden willen de educatieve faculteiten een sterke impuls geven aan de ontwikkeling van dit onderzoek.

Lectoren vragen naar het belang van samenwerking is vragen naar de bekende weg. Ze weten maar al te goed dat een wetenschappelijke benadering van onderwijs en onderzoek alleen door samenwerking pas echt van de grond kan komen. Elly de Bruijn, Jeroen Lutters, Jeroen Onstenk en Arie Wilschut verkenden met elkaar de vragen waar docenten mee zitten en hoe zij met hun onderzoek kunnen bijdragen aan een versterking van de beroepspraktijk. Als het gaat om het ontwikkelen van goede vakdidactiek zijn er volop mogelijkheden voor samenwerking.

Lector Didactiek van de Maatschappijvakken Arie Wilschut gaf aan dat zijn lectoraat al meteen voor een dilemma zorgt. “Onderwijzen van economie is toch echt een heel andere aangelegenheid dan het onderwijzen van geschiedenis of aardrijkskunde. Economie heeft meer een rekenkundige benadering, geschiedenis is beschouwend en aardrijkskunde heeft voor een deel een fysieke redeneerwijze. Een vakdidacticus moet rekening houden met de specifieke redeneerwijzen van een vak. Daarom is het slim als hogescholen samenwerken, want de expertise is uitermate schaars en versnipperd over hogescholen en universiteiten.”

Wilschut moet met zijn lectoraat dat brede scala van vakken bedienen en dat komt tot uitdrukking in de onderzoeksthema's die hij heeft gekozen te weten leerbaarheid, integratie, identiteit en burgerschap. Zijn vier thema's doken als referentiepunten regelmatig op in het gesprek.

Vakdidactiek als vertrekpunt

Echter het lectoraat Didactiek van de Maatschappijvakken is niet uniek. De spanning tussen vakspecifieke didactiek en generieke thema's is voor alle lectoren herkenbaar. Voor alle vakken een lectoraat of voor elk van de 620 kwalificaties in

het beroepsonderwijs? Het is onbetaalbaar en waarschijnlijk ook niet gewenst. Elly de Bruijn kent vanuit haar lectoraat Beroepsonderwijs de genoemde spanning maar al te goed.

“Het kernvraagstuk

van het beroepsonderwijs is de combinatie van het (school) vak, het beroep en de pedagogisch-didactische werkwijze. Er zijn veel raakvlakken met het voorbeeld van de maatschappijvakken. Een leraar economie in het beroepsonderwijs moet rekening houden met het beroep waar hij deelnemers voor opleidt. Het onderwijs krijgt daardoor een eigen inkleuring.” Ze benadrukte het belang van samenwerking om het vraagstuk van specifieke inkleuring van generieke thema's met elkaar te verkennen. “We beginnen natuurlijk altijd met het vakspecifieke om van daaruit te komen tot algemene thema's en daarbij kunnen we van elkaar leren. Ik zou de kennis die er bij de vier educatieve faculteiten is graag willen verzamelen.”

Wisselwerking tussen vakken

Het dilemma van het specifieke en het generieke is niet alleen maar lastig, het legt de noodzaak en mogelijkheden van samenwerking bloot. Jeroen Onstenk houdt zich bezig met geïntegreerd pedagogisch handelen en zowel het basis-

onderwijs als het beroepsonderwijs zijn voor hem belangrijke werkterreinen. Volgens hem wordt er in het beroepsonderwijs veel gedacht in leergebieden en dat is dan ook een uitgangspunt dat interessante vragen oproept en tegelijk nieuwe mogelijkheden biedt. Onstenk: “Er zijn allerlei wisselwerkingen, zoals bij het leren van een taal. Hoe verschillend twee talen ook zijn, er zijn ook overeenkomsten en dat is een belangrijk aandachtspunt. Ik kan heel goed uit de voeten met het lijstje thema's van Arie Wilschut, want bijvoorbeeld 'leerbaarheid' is ook bij de taaldidactiek aan de orde. Onze opleiding heeft gekozen voor geïntegreerd taalonderwijs, waarbij de vraag speelt of er voldoende tijd en aandacht is voor het leren van de ene of de andere taal. De problematiek van het vakspecifieke geldt dus niet alleen bij de maatschappijvakken, maar ook bij het taalonderwijs.”

Ambacht als uitgangspunt

Met zijn vier onderzoeksthema's had Wilschut duidelijk een gemeenschappelijke snaar geraakt. De Bruijn maakte duidelijk hoe het thema 'leerbaarheid' ook in het beroepsonderwijs een issue is. “Vroeger was het curriculum een verzameling losse kennis die bij elkaar moest komen in de beroepsuitoefening. Ik vind het van belang dat we ook die kennisopvatting veranderen. Dat het niet alleen gaat om formele kennis uit boeken, maar ook om de zienswijze vanuit een bepaald beroep en dat leer je nu juist op verschillende plekken. In mijn lectoraat hanteren we het concept van de persoonlijke werktheorie. Iedere beroepsbeoefenaar werkt vanuit een persoonlijke beroepstheorie, bestaande uit schoolkennis, ervaring en persoonlijke inkleuring. Wij zijn nu zoals we hier zitten het beroep van lector aan het ontwikkelen. We moeten een handelingsrepertoire voor docenten ontwikkelen om ermee aan de slag te gaan.” Volgens lector Didactiek en Inhoud van de Kunstvakken Jeroen Lutters is de relatie met het beroep in de kunstvakken altijd aanwezig onder de noemer 'ambachtelijkheid'. “We leiden geen kunstenaars op, maar het ambacht is ook in het onderwijs uitgangspunt. Binnen mijn lectoraat is het de vraag hoe het onderwijs die ambachtelijke kwaliteit kan leveren en welke methodes we daarvoor kunnen ontwikkelen.”

Didactische werkvormen

Het betoog van Onstenk liet zien dat het bij zijn lectoraat Geïntegreerd Pedagogisch Handelen eveneens gaat om het integreren van verschillende leerervaringen. Hoe kan bijvoorbeeld wat leerlingen buiten meemaken versterkend werken voor het leren op school? “Volgens mij is dat ook een belangrijke vraag voor de maatschappijvakken, de talen en de kunstvakken. Geïntegreerd pedagogisch handelen heeft alles te maken met de vraag wat eigenlijk de doelen zijn van

“Ik zou de kennis die er bij de vier educatieve faculteiten is graag willen verzamelen.”

Elly de Bruijn

Lectoraat: Beroepsonderwijs

Onderzoek naar: adaptief beroepsonderwijs, actieve participatie van de lerenden, professionaliteit en handelingsrepertoire van docenten beroepsonderwijs.

Curriculum Vitae:

1983 - 1995: Onderzoeker bij het SCO-Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam

1995 - 2001: Universitair docent Onderwijskunde en senior onderzoeker bij het SCO- Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam

2001 - 2008: Senior onderzoeker bij het Expertisecentrum van CINOP

Vanaf 2005: Bijzonder hoogleraar Pedagogisch-didactische Vormgeving van Beroepsonderwijs, Volwasseneneducatie en Leven Lang Leren bij Universiteit Utrecht

Vanaf 2007: Lector Beroepsonderwijs bij Hogeschool Utrecht

Jeroen Lutters

Lectoraat: Didactiek en Inhoud van de Kunstvakken

Onderzoek naar: mogelijkheden en ontwerpcriteria voor een kerncurriculum, kunst als een bron van kennis en een instrument voor het ontwikkelen van creativiteit, producerend leren, de omgeving van een kunstopleiding.

Curriculum Vitae:

1991 - 2011: Docent en directeur bij de Vrije Hogeschool

2002 - 2011: Lid van het managementteam en hogeschool hoofddocent bij Hogeschool Utrecht

Vanaf 2010: Rector van het Bernard Lievegoed College for Liberal Arts

Vanaf 2011: Lector Didactiek en Inhoud van de Kunstvakken bij Windesheim

het onderwijs. Dan gaat het bijvoorbeeld over burgerschap. Pedagogisch heeft ook te maken met de omstandigheden waaronder onderwijs wordt gegeven en welke pedagogische doelen je kunt bereiken door het inzetten van bepaalde didactische werkvormen. Dat staat haaks op de gedachte dat aandacht voor de pedagogische taak van het onderwijs ten koste gaat van kennisoverdracht.”

Hiermee raakte Onstenk aan een van de andere door Wilschut ingebracht thema's: identificatie, identiteit en perspectief, waarbij het gaat om betekenisverlening. Lutters bracht dat expliciet onder woorden. “Een docent in een kunstvak intervenueert zodanig dat er een gezamenlijk pro-

ces van betekenisgeving op gang komt. Vanuit het lectoraat houden we ons onder andere bezig met de vraag hoe we een didactiek kunnen ontwerpen en testen die een proces van betekenisvol, producerend leren op gang brengt.”

Zee van mogelijkheden

De samenwerking zal volgens de lectoren zeker leiden tot inzichten, kennis en instrumenten die nuttig zijn voor docenten. Zij worden ten dele geconfronteerd met dezelfde kwesties, bijvoorbeeld de noodzaak om in klassen om te gaan met verschillen tussen leerlingen en het hanteren van specifieke vaktalen.

Jeroen Onstenk

Lectoraat: Geïntegreerd Pedagogisch Handelen

Onderzoek naar: competentiegericht onderwijs, integratie in het handelen van de leraar van didactiek en pedagogie, afstemming en samenwerking tussen docenten, ouders en andere zorgverleners binnen en rond de school, vormgeving van de pedagogische opdracht.

Curriculum Vitae:

1984 - 1999: (Senior) onderzoeker bij het SCO-Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam

1999 - 2007: Senior onderzoeker bij CINOP

Vanaf 2004: Lector Geïntegreerd Pedagogisch Handelen bij Hogeschool Inholland

Arie Wilschut

Lectoraat: Didactiek van de Maatschappijvakken

Onderzoek naar: leerbaarheid van de maatschappijvakken, integratie, identiteit en burgerschap.

Curriculum vitae:

1975-1990: Leraar geschiedenis bij de Christelijke Scholengemeenschap Buitenveldert te Amsterdam

1984-heden: Docent geschiedenis en geschiedenisdidactiek bij de lerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam

Vanaf 2006: Hogeschool hoofddocent bij de lerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam

Vanaf 2012: Lector Didactiek van de Maatschappijvakken bij Hogeschool van Amsterdam

Het gesprek was volgens de deelnemers een levend bewijs van het nut en de vruchtbaarheid van veelzijdige samenwerking tussen de lectoraten. Lutters: "Ik zou graag verder werken met instrumenten die andere lectoren hebben ontwikkeld. Als ik het gesprek van vanmiddag beluister dan is er een zee van mogelijkheden." Onstenk sloot zich erbij aan: "De discussie van vanmiddag laat zien wat de meerwaarde is van samenwerking. Door te formuleren wat de kern is van wat we doen, ontstaat er een veel bredere actieradius. Als wij goed samenwerken zal dat de kwaliteit van de lerarenopleidingen en dus van de leraren absoluut ten goede komen." ■

De vier lectoraten vakdidactiek:

Hogeschool van Amsterdam: Didactiek van de Maatschappijvakken

Windesheim: Didactiek en Inhoud van de Kunstvakken

Hogeschool Utrecht: Didactiek van de Exacte Vakken (later in 2012)

Hogeschool Inholland: Didactiek van de Moderne Vreemde Talen

Docenten blij met intensieve samenwerking

Het initiatief van de vier educatieve faculteiten heeft ook de samenwerking tussen de docenten van de tweedegraads lerarenopleidingen Natuur- en Scheikunde een forse impuls gegeven. Een aantal initiatieven van de 'NaSk-club', zoals het jaarlijkse LioNS-congres voor studenten, is nieuw leven ingeblazen. Daarnaast zijn er nieuwe projecten gestart met als doel de kwaliteit van het vak op een hoger plan te brengen en aan te haken bij nieuwe ontwikkelingen, zoals het tijd- en plaatsonafhankelijk onderwijs, dat de vier educatieve faculteiten realiseren.

Machiel Stolk, lerarenopleider scheikunde aan Windesheim, kijkt terug op een vruchtbaar jaar. Als eerste wapenfeit noemt hij de revitalisering van het LioNS-congres (Leraren in opleiding Natuur- en Scheikunde) en niet voor niets. In januari 2012 kwamen 125 toekomstige leraren bijeen. Tijdens het inspirerende congres maakten de deelnemers kennis met de vakinhoudelijke en vakdidactische mogelijkheden die de omgeving biedt om kinderen natuur- en scheikunde te laten leren. Stolk: "Het is weliswaar breder dan de vier

hogescholen, maar door de samenwerking hebben we dit belangrijke initiatief weer op kunnen pakken."

Het initiatief van de vier educatieve faculteiten heeft dus niet alleen intern effecten, maar komt de kwaliteit van het NaSk-onderwijs in de volle breedte ten goede. Stolk: "Dat is nuttig want er is onder de docenten een verjongingsslag gaande en het is belangrijk dat ook de nieuwe docenten elkaar leren kennen en input krijgen van ervaren collega's en van elkaar."

Wouter Spaan weet dit uit eigen ervaring. Hij startte als leraren-opleider natuurkunde in augustus 2011 bij de Hogeschool van Amsterdam. “Ik had nog geen les gegeven en kon meteen aanschuiven bij de werkgroep NaSk van de vier educatieve faculteiten. Het was fijn om mijn collega’s te leren kennen en te horen waar je in de praktijk zoal tegenaan loopt. Nuttig om die zaken ook te delen met collega’s van andere hogescholen. Ik heb die eerste bijeenkomst veel goede ideeën opgedaan.”

Update vakdidactiek

Ook op het inhoudelijke vlak werken de NaSk-docenten al geruime tijd samen. Zo werd afgesproken om hetzelfde lesboek te gaan gebruiken. Stolk: “Daar bleef het echter bij. Binnen de vier educatieve faculteiten gaan we nu een stap verder door te kijken in hoeverre we gemeenschappelijkheid kunnen vinden in de vakken. We zijn daarin volgens mij behoorlijk op de goede weg.”

De vakdidactiek van natuur- en scheikunde kan volgens de werkgroep wel een kwaliteitsimpuls gebruiken en die uitdaging

hebben de leden dan

ook opgepakt. Stolk:

“Er is geen fatsoenlijk Nederlands handboek over de vakdidactiek van natuur- en scheikunde. Bovendien is

het bestaande mate-

riaal verouderd. Daarnaast ontbreekt er informatie over een aantal eigentijdse mogelijkheden zoals het gebruik van social media, smart boards, simulaties en applets. Leden van de werkgroep zijn nu aan het schrijven en het is de bedoeling dat we dit kalenderjaar een eerste concept gereed hebben.”

In het kader van de digitalisering van het onderwijs heeft de werkgroep Bachelor NaSk gekozen voor het schrijven van twee modules, te weten biofysica en industriële chemie. “Ook hier geldt dat we met verouderd materiaal moeten werken en dat het bovendien niet is aangepast aan het

Werkgroep Bachelor NaSk

De werkgroep heeft de volgende activiteiten geïnitieerd:

- organiseren studentencongres;
- aanleggen databank met lesmaterialen;
- organiseren uitwisselingsdagen voor docenten;
- opzetten voorbereidingsactiviteit landelijke kennistoetsen;
- ontwikkelen vakdidactiekboek NaSk;
- opnemen lessen op video;
- ontwikkelen gemeenschappelijk cursusmateriaal.

niveau van onze studenten”, aldus Stolk. “Door de keuze voor deze twee onderwerpen slaan we twee vliegen in één klap. We moderniseren ons lesmateriaal en zetten een stap in het proces van tijd- en plaatsafhankelijk maken van ons onderwijs.”

In de keuken kijken

Naast alle werkzaamheden die de werkgroep heeft opgestart, zijn Stolk en Spaan wel het meest tevreden over de samenwerking op zich. Wanneer zij collega’s van andere scholen ontmoeten, is de chemie er als vanzelf. Het is dan ook niet vreemd dat de verstandhouding binnen de groep uitstekend is. Spaan: “Door de samenwerking pakken we eerder dingen op, sneller dan wanneer je dat alleen met de collega’s van je eigen school doet, want de vakgroepen NaSk zijn meestal erg klein. Door de schooloverstijgende samenwerking krijg je makkelijker en veel meer feedback. Bovendien zijn we met meer collega’s dus zien we ook eerder resultaat van onze inspanningen.” “De lijnen zijn kort”, vult Stolk aan. “Iedereen is op een proactieve manier betrokken. We kwamen elkaar al wel in andere verbanden tegen, maar de samenwerking tussen de vier educatieve faculteiten is extra interessant omdat we meer bij elkaar in de keuken kijken. Dat maakt het een stuk intensiever en minder vrijblijvend.” ■

Wouter Spaan

Machiel Stolk

Werkgroep Kern van de Master

Verskillende werkgroepen van de vier educatieve faculteiten houden zich bezig met masteropleidingen. Het is de bedoeling dat alle masters een gemeenschappelijke kern hebben die kenmerkend is voor opleidingen op masterniveau. In dat kader kwamen op 14 februari jl. zo'n twintig onderzoekers en docenten van vijf masteropleidingen bij elkaar om te praten over wat 'de kern van de master' wordt genoemd.

Levendige uitwisseling van standpunten

De vier educatieve faculteiten willen in hun eigen regio graag zo veel mogelijk verschillende masters aanbieden, maar dat is alleen al qua studentenaantallen en beschikbare docenten onmogelijk. Tineke van Loosbroek, senior beleidsadviseur masteropleidingen en trekker van de werkgroep Kern van de Master: "Door samenwerking met elkaar willen we de masters op meer plaatsen aanbieden dan we nu doen. Daarbij willen we ook gebruik maken van tijd- en plaatsafhankelijk leren, of liever gezegd afstandsonderwijs. Het is dus noodzakelijk dat we het op een aantal punten eens zijn over het curriculum."

Sleutelrol lectoren

Op 14 februari is er vooral gepraat over het onderzoek dat masterstudenten moeten doen; dat hebben alle masters namelijk gemeen. Nu is het fenomeen professionele mas-

ter relatief nieuw en nog volop in ontwikkeling. Het is logisch dat de docenten zich in eerste instantie hebben gericht op het vakgebied waarvoor zij zijn aangesteld. De mogelijkheid om over de schut-

"De masterstudenten zijn allemaal afgestudeerde hbo'ers met een baan."

ting van de eigen masteropleiding heen te kijken, leidde tot geanimeerde discussies en een intensieve uitwisseling van ervaringen."

In dit traject spelen de lectoren een sleutelrol. Lectoren richten praktijkgericht onderzoek samen met docenten en hebben de opdracht om de kennis die ze genereren in te brengen in de opleidingen. Zij zijn dus de eerst aangewezen om een bijdrage te leveren aan de onderzoeksleerlijnen in de masters."

Veeleisende studenten

Van Loosbroek benadrukt het belang van een zorgvuldige en gedegen ontwikkeling van de masteropleidingen. "De masterstudenten zijn allemaal afgestudeerde hbo'ers met een baan. Ze zijn gemiddeld vier tot tien jaar geleden afgestudeerd en zijn eraan toe om zich verder te ontwikkelen. Deelnemen aan een master betekent dat ze bereid zijn om zich minimaal één, maar liefst twee dagen per week op de studie te storten en dat in combinatie met een baan en vaak een gezin. We moeten dus efficiënt werken, zodat er niet te veel tijd verloren gaat met reizen. Door de samenwerking op het gebied van afstandsonderwijs kunnen we dit probleem ondervangen. Efficiency betekent ook dat we de studenten 'bij de les' willen houden in de tijd dat ze niet lijfelijk aanwezig zijn en dat er geen studeertijd gemorst wordt."

Dilemma's in beeld

Onderzoek doen is zonder twijfel de kern van de master. Tijdens de discussies werden de dilemma's die daaraan gekoppeld zijn haarscherp geformuleerd. Van Loosbroek: "Op een hoog abstractieniveau is iedereen het met elkaar eens: studenten moeten praktijkgericht onderzoek doen. De definitie daarvan is voor eenieder wel duidelijk en gemeenschappelijk. Op uitwerkingsniveau zijn er verschillende opvattingen mogelijk. Het idee dat studenten hun onderzoeksvragen ontlenen aan de beroepspraktijk geniet brede steun. Het betekent dat ze in staat moeten zijn om een goede analyse te maken van de praktijk. Daarna moeten ze ontwerpen maken of interventies plegen om de praktijk te verbeteren en onderzoeken of die interventies of ontwerpen ook echt tot de gewenste verbetering leiden. Vervolgens willen we

ook dat de onderzoeken iets bijdragen aan de kwaliteit van het beroep van leraar in zijn algemeenheid.

Sommige aanwezigen vroegen zich af of we echt van de studenten moeten vragen een bijdrage te leveren aan de kennisontwikkeling. Is het niet voldoende als studenten door het doen van onderzoek een stap zetten in hun professionele ontwikkeling? Ze leren onder andere methodisch denken en merken dat waarheidsvinding niet altijd even gemakkelijk is. Ook dat is van grote waarde.”

De volgende stappen

Terugblikkend op de bijeenkomst van 14 februari vindt Van Loosbroek dat er goede aanknopingspunten zijn voor verdere samenwerking. “Bij alle masters bestaat de behoefte om veel meer aan te sluiten op de context waarin de deelne-

mers werken. Zo willen studenten van de eerstegraads masteropleidingen heel graag werken aan onderzoeksmethoden die bij hun discipline passen, bijvoorbeeld talen of geschiedenis. Er is bij die groep behoefte aan meer interpretatieve/kwalitatieve benaderingen. Zo zijn er ook andere groepen met andere behoeften. Als we de krachten bundelen kunnen we verschillende onderzoeksmethoden beschikbaar stellen op de gemeenschappelijke elektronische leeromgeving. Het lijkt ook goed om onderzoeksprogramma's of -lijnen te ontwikkelen waar de studenten bij aan kunnen sluiten. Je bereikt daardoor de diepgang die voor een master noodzakelijk is zonder in de valkuil te stappen dat je de eisen steeds maar verder opschroeft. Het hoeft geen betoog dat de masteropleidingen alleen in onderlinge samenwerking en in samenwerking met lectoren en kenniscentra dergelijke onderzoekslijnen kunnen opzetten.” ■

Werkgroep Kern van de Master

De werkgroep Kern van de Master heeft besloten zich te concentreren op de gezamenlijkheid binnen de onderzoekscomponent van de mastercurricula. Op 14 februari 2012 was er een werkconferentie waar deze gezamenlijkheid werd gedefinieerd en geconcretiseerd.

Tineke van Loosbroek

Helikopterview van de expert hard nodig in het beroepsonderwijs

“Er was in de werkgroep Gezondheidszorg en Welzijn meteen een sfeer van ‘dat gaan we doen’. We hebben al vrij snel een visie geschreven en die staat nog steeds”, aldus docent/onderzoeker Monique Ridder van Windesheim. De lerarenopleidingen Gezondheidszorg en Welzijn, Economie en sinds kort Techniek hebben de handen ineengeslagen om de master Expert Beroepsonderwijs te ontwikkelen. “Als onze studenten zich verder willen professionaliseren in de richting van het beroepsonderwijs lopen ze vast, want er is geen opleiding die direct aansluit bij hun bachelor. Met deze master hebben we straks echt iets te bieden.”

“We leiden docenten op die op hun beurt anderen opleiden voor een beroep.”

Bij de werkgroep Gezondheidszorg en Welzijn van de vier samenwerkende educatieve faculteiten leefde al langer de wens om de mogelijkheden voor professionalisering uit te breiden. Los daarvan kreeg de werkgroep Economie de opdracht om het aantal opleidingsplaatsen voor de eerstegraadsopleiding uit te breiden. Karim El Hani, lerarenopleider economie aan Hogeschool Inholland: “We constateerden dat we niet alleen maar docenten opleiden voor het voortgezet onderwijs, maar ook voor het beroepsonderwijs. Vanuit die overweging was het voor ons een logische stap om mee te werken aan de ontwikkeling van de master Expert Beroepsonderwijs.”

Inmiddels zijn beide werkgroepen gefuseerd tot de werkgroep Master Expert Beroepsonderwijs en nemen ook vertegenwoordigers van technische lerarenopleidingen deel. Voor de betrokken werkgroepleden is het ontwikkelen van deze master volkomen logisch. Ridder: “We leiden docenten op die op hun beurt anderen opleiden voor een beroep. Zij moeten niet alleen vakkennis en didactische kennis hebben, maar ook het beroep kennen waar ze voor oplei-

den. Die drieslag vraagt een heel andere benadering dan in het voortgezet onderwijs.”

Helikopterview

Meer dan in enige andere werkgroep is een voortvarende aanpak noodzakelijk. “In augustus 2012 moeten we de aanvraag Toets Nieuwe Opleidingen indienen. Dat is onze eerste mijlpaal en als we die halen, gaat de vlag uit”, aldus Ridder. “Daarna hebben we een jaar om de opleiding zodanig uit te werken dat we in september 2013 met de eerste studenten aan de slag kunnen.” Dat lijkt een relatief kort traject, maar volgens Ridder en El Hani is er sprake van een behoorlijke urgentie, want er is ook in het beroepsonderwijs behoefte aan docenten op masterniveau. Zo vallen de resultaten van het competentiegericht opleiden tegen. Er gaan stemmen op om de vernieuwing weer terug te draaien. Volgens Ridder is dat te kort door de bocht. “We hebben mensen nodig die de voors en tegens van dergelijke onderwijsvernieuwingen kunnen onderzoeken met kennis van de dagelijkse praktijk van het onderwijs én van de beroepspraktijk waarvoor wordt opgeleid. Het vraagt een helikopterview om theorie en praktijk te integreren in een goed

Karim El Hani

Monique Ridder

onderwijsprogramma. Dat is veelgevraagd aan leraren met een diploma op bachelorniveau.”

Onderzoekende docenten

Ook in de werkgroep Master Expert Beroepsonderwijs vindt men dat de afgestudeerden na hun studie in staat moeten zijn onderzoek te doen. Ridder: “We leiden geen onderzoekers op, maar ‘experts in het beroepsonderwijs’, die een kritische blik hebben en van onderzoek gebruik maken om de kwaliteit van het onderwijs op de school waar ze werken te verbeteren. Het gaat om meer dan onderzoek. Het verschil met academische masteropleidingen zit hem naar ons idee vooral in de aard van de onderzoeksvragen, die gericht zijn op de concrete onderwijspraktijk van het beroepsonderwijs. De kwaliteit van het uitgevoerde onderzoek moet natuurlijk wel in orde zijn.”

Interessant en uitdagend

Ridder en El Hani benadrukken het belang en de meerwaarde van samenwerking in deze multidisciplinaire werkgroep, maar wijzen erop dat het tegelijkertijd een ingewikkeld proces is. Ze schrikken er echter niet voor terug, integendeel. El Hani: “We komen allemaal uit verschillende hogescholen en die hebben elk een eigen belang en cultuur. In het begin is het wennen aan elkaars taalgebruik en werkwijze. We zijn allemaal heel enthousiast en dat is een goede basis om samen te werken, maar dat kost wel tijd.”

Werkgroep Master Expert Beroepsonderwijs

Een master Expert Beroepsonderwijs is:

- een trekker bij curriculumontwikkeling en –vernieuwing en onderwijsontwerp en betreft daarbij actief het afnemend beroepenveld;
- een netwerker, die op de hoogte is van actuele ontwikkelingen op het gebied van onderwijs en in het afnemend beroepenveld en deze kan vertalen naar het onderwijs;
- een kwaliteitsbewaker (o.a. door onderzoek);
- een leider in het team bij het implementeren van vernieuwingen.

“Een nieuwe opleiding ontwikkelen is pionierswerk en dat maakt samenwerking noodzakelijk. Het is goed om als hogescholen expertise, ervaring en krachten te bundelen om gezamenlijk de visie op en inhoud van zo’n nieuwe opleiding te bepalen. Dat zien we ook terug in de werkgroep; we benutten en leren van elkaars ervaringen”, aldus Ridder.

Uit alles blijkt dat de leden van deze werkgroep geloven in de waarde van het eindresultaat: een eigen masteropleiding voor leraren in het beroepsonderwijs. Ridder: “Deze master sluit aan bij de specifieke kenmerken van het beroepsonderwijs, namelijk de integratie van vakkennis, kennis van het beroep en passende didactiek. We zijn ervan overtuigd dat dit de kwaliteit van het onderwijs enorm ten goede zal komen.” ■

Master Leraar Economie combineert goede van twee werelden

Scholen voor voortgezet onderwijs krijgen in de toekomst te maken met een tekort aan eerstegraads leraren in bijna alle vakken. Eén van de manieren om daar wat aan te doen is het bieden van eerstegraads lerarenopleidingen aan tweedegraads docenten. De educatieve faculteiten werken aan een flexibel opleidingsaanbod, met Economie als één van de koplopers.

René Klok

Maaïke van der Zande

Het is hard werken voor Maaïke van der Zande en René Klok, want in september moet de eerste pilot van de eerstegraads lerarenopleiding Economie van de Hogeschool van Amsterdam beschikbaar zijn voor studenten in de regio Zwolle. De noodzakelijke reis naar Groningen of Amsterdam behoort dan tot het verleden. Door de mogelijkheden van ICT op een slimme manier in te zetten, kunnen studenten in de toekomst efficiënter en flexibeler studeren.

Studeren met behulp van internet is niet nieuw, maar de master Leraar Economie volgen is niet alleen een kwestie van readers van internet plukken en wiki's raadplegen. Van der Zande is als lerarenopleider aan Windesheim en universitair docent aan de Open Universiteit degene die de expertise op het gebied van afstandslernen inbrengt. René Klok, docent economie aan de Hogeschool van Amsterdam, tekent voor de inhoud van het curriculum. Klok: "De opleiding wordt bij wijze van spreken vanuit Amsterdam gekopieerd naar Zwolle waar studenten een blended learning variant gaan doen. Als de pilot slaagt, kopiëren we de hele opleiding en zullen ook Hogeschool Inholland en Hogeschool Utrecht aanhaken. Het curriculum van de Hogeschool van Amsterdam is leidend en daar gaan we nu niets aan veranderen. We hoeven niet eerst de curricula van verschillende hogescholen op elkaar af te stemmen. Dat scheelt heel erg veel werk.

Zelf een belangrijk deel van de studie kunnen plannen is voor onze doelgroep aantrekkelijk, want ze hebben een baan en meestal ook een gezin. De afstand is vaak een drempel om te gaan studeren. Bij de inzet van e-learning speelt de afstand geen rol meer. Bovendien kunnen studenten kiezen

op welke momenten ze bepaalde onderdelen uitvoeren, bijvoorbeeld als ze via blogs en mail met elkaar aan opdrachten werken."

Flexibiliteit en structuur

Van der Zande weet door haar werk bij de Open Universiteit dat studeren op afstand voor- en nadelen heeft. Beginnen aan een studie is niet het grootste probleem, gemotiveerd blijven wel. "Dat is de grootste uitdaging waar we voor staan. We willen de voordelen van e-learning en contactonderwijs combineren. We denken aan het inbouwen van verplichtingen, bijvoorbeeld opdrachten die op bepaalde momenten ingeleverd moeten worden. Doen studenten dat niet, dan scheelt dat in hun tentamencijfers."

Ook de wijze waarop colleges worden ingericht, zal veranderen. Klok: "Nu hebben we per periode zeven bijeenkomsten en dat zullen er drie worden. De studenten moeten vooraf stof bestuderen en opdrachten maken. Het zal dus een veel actievere inzet vragen. Passief colleges consumeren is er niet meer bij."

Volgens Van der Zande zal het nog een hele opgave zijn om de juiste mix te vinden van e-learning en contactonderwijs, van flexibiliteit en structuur bieden. "Verplichte opdrachten geven sturing en structuur, maar het is wel zoeken naar het juiste evenwicht. We moeten uitkijken dat de studenten niet alleen bezig zijn met allerlei opdrachten en aan studeren amper toekomen. Met een dergelijke opzet van e-learning is nog nauwelijks ervaring opgedaan. We gaan twee werelden combineren en dat is een proces van trial en error." ■

Hogeschool als partner in stedelijk onderwijsbeleid

Partnerschap is ondenkbaar zonder samenwerking tussen scholen en educatieve faculteiten. Door onderzoek, opleiden, professionaliseren en schoolontwikkeling met elkaar te verbinden, zijn er verrassende nieuwe initiatieven ontstaan. Een manier van werken waarvan de opbrengsten door de samenwerkende educatieve faculteiten aan elkaar verbonden kunnen worden. Jelle Kaldewaij, voorzitter van het College van Bestuur van NUOVO en Rikus Renting, directeur Opleidingen & Kennisontwikkeling bij de Stichting PCO Utrecht en de Willibrord Stichting benadrukken de meerwaarde van de wijze waarop Hogeschool Utrecht partnerschap gestalte geeft.

Kaldewaij: “Binnen de Utrechtse Onderwijs Agenda denkt Hogeschool Utrecht echt met ons mee. Ik zie ze daarin als partners als het gaat om Utrecht Onderwijsstad. Andersom nodigen zij ons uit om mee te praten over hun visie voor de komende vijf jaar. We denken dus mee over de koers van de hogeschool en die naar buiten gerichte instelling is bijzonder vruchtbaar voor de samenwerking. Ook in de praktijk zien we het partnerschap heel duidelijk terug zoals bij Samen op Scholen en de Utrechtse Meester-Docent VMBO. Toen we een vraag hadden over het taalniveau van onze havo-/vwo-leerlingen wilde onmiddellijk één van hun lectoren daarover meedenken. Ik zie dus een uitdrukkelijke bereidheid om de

kennis waarover de hogeschool beschikt met ons te delen. Nu vooral via projecten; in de toekomst hopelijk structureel.”

Renting: “De negatieve roem van de hogescholen was, dat ze niet bereid waren te luisteren, maar alleen wilden vertellen hoe het zat. Dat is nu totaal anders. De mensen van Hogeschool Utrecht luisteren goed en zijn direct bereid om op basis van een professionele dialoog met het werkveld te zoeken naar oplossingen voor problemen. Het traject Utrechtse Meester-Docent VMBO is een actieve zoektocht van mensen van de hogeschool en leraren op de werkvloer. Er is een omslag gemaakt naar een resultaatgerichte cultuur. Er worden in dit project heel duidelijke doelen gesteld die ook getoetst gaan worden. Ze hebben veel energie, tijd en geduld gestoken in het meekrijgen van de werkvloer. Partnerschap maken ze op een gedreven manier waar vanuit een sterke missie en visie. Ik ben steeds weer aangenaam verrast dat al die trainers en opleiders zich zo sterk manifesteren als eigenaar van de missie om te werken aan beter onderwijs. Daarbij laten ze zich niet door organisatorische problemen uit het veld slaan.” ■

“Ik zie dus een uitdrukkelijke bereidheid om de kennis waarover de hogeschool beschikt met ons te delen.”

Werkgroep ICT

Studenten zullen in de toekomst via elektronische leeromgevingen steeds meer tijd- en plaatsonafhankelijk studeren. De werkgroep ICT heeft als belangrijkste taak het realiseren van een digitale leeromgeving voor het afstandsonderwijs van de vier educatieve faculteiten. Op basis van de visie en de ondersteuning van de werkgroep zullen de inhoudelijke werkgroepen een deel van het curriculum digitaliseren. Anna Tomson, informatiemanager bij de Hogeschool van Amsterdam, en Erik Bolhuis, hoofddocent bij Windesheim, vinden dat er sinds de start in 2011 al veel is bereikt.

Zoeken naar de perfecte mix van inhoud, didactiek en ICT

Er ontstaat altijd enige opwinding als de mogelijkheden van de moderne technologie ter sprake komen. Het besef dat technologische snufjes niet leiden tot beter onderwijs is leidraad voor de werkgroep ICT van de vier educatieve faculteiten. “ICT is niet leidend. We beginnen bij de vakinhoud, kijken dan naar de didactiek en zoeken vervolgens naar de geschikte hulpmiddelen. Het gaat dus steeds om de drieslag inhoud, didactiek en techniek, maar wel uitdrukkelijk in die volgorde”, aldus Bolhuis.

“Dat is namelijk heel iets anders dan voor de klas staan.”

Tomson: “Naast het ontwikkelen van de digitale leeromgeving zullen we ook ondersteuning bieden aan de inhoudelijke werkgroepen. We gaan docenten op weg helpen bij het ontwikkelen en verzorgen van onderwijs voor de digitale leeromgeving. Dat is namelijk heel iets anders dan voor de klas staan.”

Interessante zoektocht

De digitale component zal in de komende jaren een belangrijke rol spelen in het onderwijs van de vier educatieve faculteiten. Tomson: “Er is een lokale omgeving waar vooral de stage en de practica plaatsvinden en een fysiek landelijk gedeelte waar de studenten een aantal dagen bij elkaar komen en waar sprekers van allure komen om college te geven. De digitale leeromgeving is bedoeld om de vakinhoud met behulp van afstandsonderwijs aan te bieden. Wij zorgen dat die omgeving er komt en dat de docenten ermee kunnen werken. Het realiseren van zo’n omgeving is nieuw in Nederland en dat is een interessante zoektocht. Daarbij kom je ook tal van lastige problemen tegen. Er zijn talloze juridische kwesties waarvoor oplossingen moeten worden gezocht. Als studenten onderwijs op afstand volgen bij verschillende hogescholen, waar staan ze dan ingeschreven en waar gaat het geld naar toe? Waar worden hun vorderingen bijgehouden? Als de Hogeschool van Amsterdam een module in de digitale leeromgeving zet, van wie is die dan?”

Werkgroep ICT

Doelstellingen van het project in 2011-2012:

- opzetten en testen van de landelijke digitale omgeving aan de hand van vooraf door de werkgroep ICT opgestelde functionele eisen;
- ontwikkelen en uitproberen van brokjes afstandsonderwijs aan de hand van vooraf door de werkgroepen ingeleverde pilotplannen.

Inhoud, didactiek en techniek

Tomson en Bolhuis zijn bijzonder te spreken over het functioneren van de werkgroep en dat heeft alles te maken met een bezoek aan het congres van de Society for Information Technology and Teacher Education (SITE) in Nashville in maart 2011. Tomson: "Door dat bezoek is er een heel goede band ontstaan tussen de leden van de werkgroep. Er waren ook onderzoekers van de Universiteit Twente aanwezig en die contacten waren bijzonder waardevol. We hebben veel inspirerende voorbeelden gezien uit landen als Canada en Australië waar afstandsonderwijs heel gewoon is. Van groot belang is ook dat we hebben kennis gemaakt met het TPACK-model." Bolhuis vult aan: "In dit model is de drieslag inhoud, didactiek en techniek uitgewerkt. Als je vanuit de techniek gaat denken, krijg je bijvoorbeeld webseminars en wiki's. Die zijn wellicht bruikbaar als ondersteuning van het leerproces van de studenten, maar niet als vertrekpunt om het onderwijs te organiseren. Aan de andere kant is het ook niet goed om alleen vanuit de didactiek of de inhoud te vertrekken, want dan moet de techniek er later bij worden gesleurd. TPACK biedt een werkwijze die ervoor zorgt dat de drie aspecten op een geïntegreerde manier een plek krijgen."

Digitale leeromgeving

De werkgroep heeft een projectplan geschreven en de eerste stappen gezet naar het creëren van een digitale leeromgeving. Tomson: "We hebben contact opgenomen met SURF-foundation dat bezig is met SURFconext, een infrastructuur voor digitale samenwerking en dat is precies wat we zochten om onze leeromgevingen aan elkaar te koppelen. Het is een gloednieuwe technologie die het mogelijk maakt om met behoud van de eigen elektronische leeromgevingen samen te werken. In die via SURFconext gekoppelde omgevingen voeren we pilots uit. We zijn in maart met iets kleins begonnen. Studenten van Windesheim konden bijvoorbeeld een webinar volgen bij de Hogeschool van Amsterdam. Daarna is het de bedoeling een aantal omvangrijker pilots uit te voeren. Daarom is het fijn dat we in maart 2012 weer naar de SITE-conferentie zijn geweest, dit keer in Austin en bovendien nu ook met vertegenwoordigers van alle werkgroepen. Het is belangrijk dat ook anderen de inspirerende voorbeelden zien die wij vorig jaar zagen." ■

Erik Bolhuis

Anna Tomson

Excellente docenten als kopgroep voor het peloton

“De vraag stellen is hem beantwoorden”, aldus Geert ten Dam, voorzitter van de Onderwijsraad. Daarmee benadrukt zij de vanzelfsprekendheid van de invloed die lerarenopleidingen hebben op de kwaliteit van het onderwijs en daarmee op de ambitie van Nederland als leidende kenniseconomie. “De leraar is verreweg de belangrijkste factor in de invloed die de school heeft op de prestaties van de leerlingen. Onderzoek op dat punt is eensluidend.”

De kwaliteit van de leraar doet er dus toe, maar het is volgens Ten Dam wel van het grootste belang die kwaliteit nauwkeurig te definiëren. “Daarbij gaat het om de vakkennis, de vakdidactische bagage en de pedagogische expertise. De vakkennis was een aantal jaren onvoldoende, maar die trekt gelukkig weer aan. In de curricula van de educatieve faculteiten moet minimaal de helft van de tijd ingeruimd worden voor de vakinhoudelijke kennis.”

In het proces van kwaliteitsverbetering zoekt Ten Dam de opdracht voor de educatieve faculteiten in het ontwikkelen van een hoogwaardig curriculum. “Daar zijn ze in de vorm van het ontwikkelen van een gezamenlijke kennisbasis hard mee bezig.

Ook de contacten met het werkveld zijn essentieel. Opleiden in de school heeft de kwaliteit van de lerarenopleidingen versterkt. De lerarenopleiding en de school stonden te los van elkaar. We spraken niet voor niets over een praktijkschok bij beginnende leraren. Ze hadden op de opleiding wel veel geleerd, maar moesten de praktijk nog leren kennen. Nu gaan leren en werken als beginnend beroepsbeoefenaar meer hand in hand.”

Strengere selectie

Ook het strenger selecteren van studenten en toetsing zijn volgens Ten Dam onmisbaar als Nederland uitstekende

Geert ten Dam

docenten voor de klas wil. “Daar moeten de opleidingen gezamenlijk over nadenken. Niet alleen de kwaliteit maar ook de aantrekkelijkheid van het beroep zal er op vooruitgaan. Dat is geen gemakkelijke opgave nu er een tekort is aan leraren. Toch moeten we duidelijk maken welke eisen we stellen aan het vak van leraar.

Naast de kwaliteit van de instroom moeten we ook kijken naar de kwaliteit van de hbo-docenten: slechts 60 procent heeft een master gedaan. Het feit dat de kwaliteit van de

leraar een belangrijke bepalende factor is voor het presteren van de leerlingen geldt natuurlijk ook voor de lerarenopleidingen zelf. Echter 40 procent is niet

hoger opgeleid dan de studenten die ze opleiden en de vraag is of we dat goed genoeg vinden. Deze punten komen in de discussie nog te weinig aan bod.”

“Nu gaan leren en werken als beginnend beroepsbeoefenaar meer hand in hand.”

Schoolontwikkeling

‘Iedere meester een master’, lijkt voor Ten Dam een aantrekkelijk perspectief. “De Onderwijsraad vindt dat de bachelor het startniveau van docenten is en dat zij binnen vijf jaar een master moeten behalen. Scholen kunnen dat bevorderen door op een gerichte manier de uren in te zetten die voor professionalisering beschikbaar zijn. Daarin kan de school keuzes maken, want masters kunnen gericht zijn op de vakinhoud, op leren en instructie of op pedagogiek. De keuze zal mede worden bepaald door de ontwikkeling van de school. Als er iemand nodig is op het gebied van taalbeleid kan men daarvoor kiezen. Koppel dus de professionalise-

ring van de leraren aan de schoolontwikkeling; dat zet meer zoden aan de dijk dan alleen colleges bijwonen.”

Excellentie waarderen

Professionalisering houdt volgens de Onderwijsraad niet op bij het behalen van een master, maar is onderdeel van een leven lang leren. Registratie in een lerarenregister hoort daar volgens de raad bij. Of de beroepsgroep dat zelf regelt of de overheid het verplicht stelt, is volgens Ten Dam niet aan de Onderwijsraad om daar uitspraken over te doen. “Het is van belang dat we duidelijk maken aan welke normen leraren in ons land moeten voldoen en stimuleer daarnaast de kwaliteit door op elke school 5 procent excellente leraren aan te wijzen die fungeren als inspirerend voorbeeld in de school. Het is niet erg motiverend voor de professionele ontwikkeling van docenten als kwaliteit niet benoemd en gewaardeerd wordt. Er zijn in elke school docenten die aanmerkelijk beter zijn dan hun collega’s en iedereen in de school weet dat ook.

We weten dat de professionalisering van de leraren en de ontwikkeling van de school zeer nauw met elkaar verweven zijn. De school kan excellentie belonen met tijd of andere faciliteiten om leraren de gelegenheid te bieden het voortouw te nemen in de schoolontwikkeling. Dus stimuleer professionalisering die de ontwikkeling van de school ten goede komt. Excellente leraren kunnen in de vorm van coaching een belangrijke rol spelen bij de professionalisering van hun jongere en minder ervaren collega’s. Zij zijn wellicht ook de aangewezen docenten om binnen de school onderzoek te doen. Een echt effectief kwaliteitsbeleid vervaagt alle maatregelen die daarop gericht zijn, zodat ze elkaar versterken. Als we door masteropleidingen investeren in het niveau van het peloton dan gaat ook de kopgroep harder en omgekeerd”, aldus Ten Dam. ■

Levendige debatten meesterschap, kennisdeling en partnerschap

De hoge ambitie van de vier educatieve faculteiten heeft alleen kans van slagen als iedereen kan en mag meedelen. Dat gebeurt regelmatig tijdens de voor iedereen toegankelijke Meesterschapdebatten. Middels deze debatten willen de educatieve faculteiten onder andere invloed uitoefenen op de politieke en maatschappelijke besluitvorming. Inmiddels kijken we terug op drie geslaagde bijeenkomsten met bijna 500 bezoekers.

Tijdens de drie debatten rond meesterschap, kennisdeling en partnerschap toonden de aanwezigen een grote betrokkenheid bij de ambitie die de vier educatieve faculteiten nastreven. Tijdens het eerste debat klonk spontaan het motto 'iedere meester een master' en de weerklink ervan was steeds opnieuw te horen tijdens een geanimeerd debat.

Wat is eigenlijk het belang van onderzoek in het hoger onderwijs? Lectoren van de verschillende hogescholen wisten het ondanks het geluid van verschillende sceptici helder te verwoorden. "Een kant en klare body of knowledge voldoet niet in onze kennissamenleving. We moeten kennis steeds weer vernieuwen en dat kan alleen als docenten regelmatig met een onderzoekende houding hun onderwijs en het eigen functioneren kritisch tegen het licht houden."

De collectieve ambitie leeft in toenemende mate, want het deelnemersaantal liet een duidelijke groei zien. Tijdens het derde debat was het aantal verdubbeld met een flinke vertegenwoordiging van docenten. Partnerschap en opleiden in de school waren tijdens het derde debat de belangrijkste thema's. De teneur van het debat was duidelijk: zonder oude opleidingsmodellen overboord te zetten, levert opleiden in de school een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs, omdat de kloof tussen theorie en praktijk met dit model beter wordt gedicht. ■

